

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ**

ART AND DESIGN

№ 1 (13), 2021

Наукове фахове видання

Періодичність виходу: 4 рази на рік

Дата заснування: грудень 2017 р.

Київ 2021

**Засновником журналу «ART AND DESIGN» є
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ**

**№1 (13)
2021**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія KB №23248–13088 Р від 19.04.2018р.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 993 від 24.07.2002 р.
DOI: 10.30857/2617-0272.2021.1.

**ISSN: 2617-0272
eISSN: 2617-0280**

Журнал зареєстровано в Міжнародному центрі періодичних видань (ISSN International Centre, Париж, Франція).

Журнал **включено до переліку наукових фахових видань України (категорія Б)**, Наказ МОН України від 16.07.2018 №775 (зі змінами від 07.11.18 № 1218): мистецтвознавство (17.00.05, 17.00.06, 17.00.07), технічні науки (05.02.01, 05.18.19); спеціальності 022, 023, 132, 182.

Журнал розміщено в **міжнародних наукометричних базах**, репозитаріях та пошукових системах: Index Copernicus, Crossref, Directory of Open Access scholarly Resources (ROAD), Google Scholar, The Journals Impact Factor (JIF), Research Bible, Scientific Indexing Services (SIS), Scientific Journal Impact Factor (SJIF), Ulrich's Periodicals Directory, InfoBase Index, WorldCat, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

**Засновник і
видавець:**

Київський національний університет технологій та дизайну
Україна, 01011, м. Київ, вул. Немировича-Данченко, 2

Головний редактор:

КОЛОСНІЧЕНКО М. В., д.т.н., професор

Заступники

КРОТОВА Т. Ф., д. мист., професор

головного редактора:

ПАШКЕВИЧ К. Л., д.т.н., професор

Тематична спрямованість журналу «ART and DESIGN»: соціально-гуманітарні та культурологічні проблеми мистецтвознавства, методологічні питання дизайну; проблеми історії, теорії і практики дизайну та художньо-проектної культури; стилістика та художньо-образні засоби дизайн-діяльності; сучасні концепції та тенденції розвитку різних напрямів дизайну (арт і фешн-дизайну, фото-, відео-, web-, motion-дизайну, графічного дизайну, дизайну архітектурного середовища) тощо. Видання орієнтоване на науковців, докторантів, аспірантів, а також науково-педагогічних працівників і фахівців з дизайну та мистецтвознавства.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

01011, м. Київ, вул. Немировича-Данченко, 2, корп. 1, к. 1-0289

тел./факс: +38 (044) 256-21-32

e-mail: artdesign@knutd.edu.ua

website: <http://artdesign.knutd.edu.ua>

**Рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного університету
технологій та дизайну, протокол №8 від 24 березня 2021 року**

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Відповідальність за переклад, достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей. Передруки та переклади статей дозволяються лише за згодою автора (-ів) та редакції.

Відповідальний секретар редакції: КРИВОНОС О.О.

ЗМІСТ

1.	CHUPRINA N.V., PARANKO N.P., PRASOL S.I., BARANOVA A.I., KOVALCHUK M.O., OMELCHENKO H.V. Style Direction "Unisex" as a Design Practice in Fashion Design	9
2.	HOVHANNISYAN S.V. Graphic Oriented Design of a Modern City	21
3.	БУДНИК А.В., СЕНЕГА Л.М. Київська школа плакату часів перебудови: візуальна мова і змістовне наповнення	30
4.	ГАБРЕЛЬ Т.М. Меморіальні комплекси. Світовий досвід для практики формування політики пам'яті	43
5.	ГУЛА Є.П. Мистецтво коміксу та графіті – сучасний світогляд у графічному дизайні	55
6.	ЛЮ Ц., ПАШКЕВИЧ К.Л., КОСТОГРИЗ Ю.О., СЕРБІН О.С. Декоративне оздоблення чоловічого костюма в колекціях дизайнерів початку ХХІ ст.	62
7.	МИХАЛЕВИЧ В.В. Особливості журнальної графіки П. Ковжуна та Е. Козака в популярних сатиричних виданнях Львова 1920–1930-х рр.	74
8.	НІКОЛАЄВА Т.В., ГАЙОВА І.Л., ДАВИДЕНКО І.В., БАРАНОВА А.І., ПАРАНЬКО Н.П. Етапність утворення брендового стилю на прикладі Будинку моди Луї Віттон	84
9.	ПОЛЯКОВА О.В., БУЛГАКОВА Т.В., КОСЕНКО Д.Ю., ШМЕЛЬОВА О.Є., МАРЕТА О.Є. Особливості дизайну офісних приміщень для людей з порушеннями опорно-рухового апарату	96
10.	РИБЧЕНКО О.Г. Художньо-образне та змістовне втілення народних традицій в українському театрі початку ХХ століття (за матеріалами журналу «Нове мистецтво»)	107
11.	СКЛЯРЕНКО Н.В., КОЛОСНІЧЕНКО М.В. Транспортна зупинка як візуально-динамічна система: способи проектування візуальної динаміки	120
12.	ТАРАСЕНКО О.А., ТАРАСЕНКО А.А., КУБРИШ Н.Р. Ідея просвіти у мозаїці М. А. Стороженка «Львівське ставропігійне братство XVI–XVIII ст.»	133

УДК 76+82-
92"1920-1930"

DOI:10.30857/2617-
0272.2021.1.7.

МИХАЛЕВИЧ В. В.

Київський університет імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ЖУРНАЛЬНОЇ ГРАФІКИ П. КОВЖУНА ТА Е. КОЗАКА В ПОПУЛЯРНИХ САТИРИЧНИХ ВИДАННЯХ ЛЬВОВА 1920–1930-х рр.

Мета роботи – дослідити національну складову та стильові особливості сатиричної графіки П. Ковжуна та Е. Козака у популярних львівських гумористичних журналах міжвоєнного двадцятиліття.

Методологія. Застосований мистецтвознавчий аналіз дає змогу дослідити, виявити, порівняти та описати особливості сатиричної графіки та художнього оформлення львівських гумористичних видань міжвоєнного періоду. Компаративний та історичний методи допомагають прослідкувати творчість провідних художників в сатиричній періодиці Львова 20–30-х рр. ХХ ст.

Результати. Визначено стилістичні особливості сатиричної графіки П. Ковжуна, Е. Козака в гумористичних часописах Львова 20–30-х рр. ХХ ст. Зазначено, що на художню манеру даних митців мали вплив західноєвропейські течії мистецтва, такі як: модернізм, експресіонізм, кубізм, футуризм. В своїй графіці карикатуристи користуються схожими засобами для досягнення більшого ефекту – гротеск, алегорія, зооморфізм. Прослідковано, що кожний із зазначених художників мав свою індивідуальну манеру виконання сатиричного ілюстрування, що була підкріплена національними мотивами. У статті проводяться паралелі між німецькою сатиричною журнальною графікою та львівською на прикладі часопису «Simplicissimus». З'ясовано, що П. Ковжун та Е. Козак як провідні художники гумористичних видань, крім високохудожніх ілюстрацій робили якісний графічний дизайн для журналів «Маски», «Зиз», «Комар». Проаналізовано художнє оформлення обкладинок та технічні особливості названих видань. Найчастіше сатиричні часописи мали симетричну ієрархічну композицію титульної сторінки з обмеженою поліхромною палітрою. Логотип-назва на обкладинці журналу гармонійно сприймалася разом з титульною ілюстрацією. Обкладинка робилася кольоровою, зазвичай в два кольори, журнальні розвороти в свою чергу були монохромні. Встановлено смислове навантаження візуального сатиричного матеріалу відповідних видань міжвоєнного періоду.

Наукова новизна. Досліджена та зіставлена сатирична графіка з акцентом на національну складову провідних ілюстраторів: П. Ковжуна та Е. Козака у гумористичних часописах Львова 20–30-х рр. ХХ ст. Визначені особливості художнього оформлення обкладинок популярних львівських сатиричних видань міжвоєнного двадцятиліття, таких як: «Маски», «Зиз», «Комар».

Практична значущість. Наведені дані стосовно сатиричної графіки у львівських часописах 20–30-х рр. ХХ ст. та їхнього художнього оформлення допоможуть в розумінні традицій української галицької сатиричної ілюстрації та журнального дизайну.

Ключові слова: карикатура; шарж; ілюстрація; сатирична періодика; художнє оформлення; композиція; обкладинка.

Вступ. У сатиричній графіці періодичних видань Львівщини 1920–30-х рр. простежується національний підйом. Архіви Львівської національної наукової бібліотеки України ім. Василя Стефаника засвідчують, що у Львові в 20–30-ті рр. ХХ ст. українською мовою вийшло близько 500 назв газет та часописів, серед яких значне місце посідають сатиричні видання.

Науковець А. Банцекова зазначає: «Друкарський бум, потреба в українській книзі сприяли розквіту книжкової графіки, виходу її на міжнародний рівень. У цей період мали місце й великі загальноукраїнські та міжнародні виставки книжкової графіки, в яких були задіяні й львівські митці – у Празі (1924, 1926, 1933), Брюсселі (1927), Харкові (1929), Лос-

Анджелесі (1931), Львові (1932), Берліні (1933), Римі (1938)» [3].

Талановиті львівські карикатуристи змогли віднайти співвідношення між смішним та серйозним, відобразити суспільно-політичне, економічне та культурне життя галичан, що забезпечило успіх та актуальність їхнім карикатурам до сьогоднішнього дня. Завдяки гострим ілюстративним матеріалам та ефектним обкладинкам провідних художників Павла Ковжуна та Едварда Козака, львівські часописи «Комар», «Зиз», «Маски» стають одними з кращих дизайнерських зразків української преси іронічно-критичного напрямку. Сатиричні ілюстрації даних видань були зроблені на високому художньому рівні та вплинули на розвиток української журнальної графіки першої половини ХХ століття.

В радянській літературі уникали висвітлення українських художніх творів з національною складовою, особливо творчості галицьких художників у сатиричній періодиці Львова 20–30-х рр. ХХ ст. Також дане питання є не дуже вивченим у науковій літературі сучасної України, зокрема це стосується оформлення львівських гумористичних часописів міжвоєнного двадцятиліття. Для розуміння традицій в друкованій графіці та дизайні періодики України, а також для практичного застосування даного досвіду в сучасному ілюструванні та макетуванні пресових та електронних видань, дана проблематика заслуговує на більш ґрунтовне дослідження.

Аналіз попередніх досліджень: Цінними виявилися наукові розвідки безпосередніх учасників подій М. Голубця та С. Гординського, що присвятили свої мистецтвознавчі праці творчості свого товариша Павла Ковжуна [4; 5]. Культуролог та мистецтвознавець Р. Яців надає низку наукових публікацій, де вивчаються та оцінюються мистецькі доробки сатиричної графіки П. Ковжуна та Е. Козака [8; 9]. Мистецтвознавець О. Лагутенко досліджує традиції та стилістичні особливості

журнальної графіки Львова першої третини ХХ століття [6]. Науковець Т. Сидорик у своїх мистецтвознавчих роботах розглядає творчість П. Ковжуна з позиції не тільки графіка, але й дизайнера [7]. Наукові праці мистецтвознавця А. Банцекової висвітлюють місце модерних течій у журнальній графіці Львова 20–30-х рр. ХХ століття [3]. У дослідженнях І. Руссе знаходимо інформацію про творчість ключових художників німецького часопису «Simplicissimus», таких як Т. Гейне та П. Бруно, що допомагає провести паралелі між сатиричною графікою німецьких та українських карикатуристів [1]. Не дивлячись на наукову цінність наведених посилань, хочеться відмітити, що досі залишаються пробіли в дослідженнях творчості графіків-карикатуристів у сатиричній періодиці Львова 20–30-х рр. ХХ століття.

Постановка завдання. Проаналізувати стилістику, порівняти та виявити національну складову сатиричної графіки П. Ковжуна та Е. Козака у львівських часописах 20–30-х рр. ХХ ст.; прослідкувати, які художні течії вплинули на творчість даних художників; дослідити особливості художнього оформлення гумористично-сатиричних журналів «Маски», «Зиз», «Комар».

Результати дослідження. Для початку наведемо технічні та деякі дизайнерські особливості львівських сатиричних часописів 20–30-х рр. ХХ ст. Зазвичай ілюстративний матеріал у виданнях друкували засобами літографії або цинкографії; формат журналів був приблизно 35 x 25 см; для друку використовували цупкий папір; кількість сторінок в середньому була 8–12; часописи були чорно-білі, застосовувалися обмежені контрастні кольори на обкладинці та іноді всередині журналу; сторінки завершувались в одну-дві колонки з 2–5-ма ілюстраціями на розвороті; основний текст складався антиквою. Обкладинки зазвичай мали симетричну ієрархічну композицію: 1 – вихідні дані, 2 – назва-логотип, 3 – титульна ілюстрація. Автори, зокрема ілюстратори сатиричних

часописів, часто підписували свої твори псевдонімами, що ускладнює ідентифікацію графічного матеріалу видання. Наприклад, Едвард Козак мав псевдонім «ЕКО».

У Львові міжвоєнного періоду в українських сатиричних періодичних виданнях працювали професійні карикатуристи-ілюстратори, такі як: М. Бутович, Я. Гніздовський, П. Ковжун, Е. Козак, М. Левицький, Л. Сенишин, Р. Чорній та інші. Вони могли скласти конкуренцію своїм європейським колегам. Проаналізуємо графіку ключових художників-карикатуристів – Е. Козака та П. Ковжуна у таких популярних львівських виданнях 20–30-х рр. ХХ ст. як: «Маски» (1923 р.), «Зиз» (1924–1933 рр.), «Комар» (1933–1939 рр.).

Над виданням «Маски» працювали художники Л. Лепкий, Р. Лісовський та інші. Провідним художником-оформлювачем часопису «Маски» був Павло Ковжун. Заголовок на обкладинці видання Ковжун пише рубленими масивними літерами у модерному стилі (рис. 1). Науковець Т. Сидорик підмічає, що «Шрифтові художник надає рухливості, що нагадує гуцульський танок – стриманий й водночас палкий. Літери неначе люди у танку витанцьовують, притоптуючи на одному місці. Напис немає округлень, тільки кутасті форми. Від того, що динамічний рух стримується рамою, він набуває посиленого, експресивного звучання» [7, С. 804]. Під назвою знаходиться підзаголовок – «Журнал сатири й гумору», кожне слово якого починається з кольорової літери. Дане речення посаджене на товсту кольорову горизонтальну лінію. Титульні заголовки гармонійно взаємопов'язані з розташованою нижче карикатурою та витримані в єдиному з нею стилі. Ілюстрації Ковжуна на обкладинці висвітлювали головну подію на яку карикатурист прагнув привернути увагу читача. Титульні карикатури видання були вписані в квадрат, що організовує композицію обкладинки та робить її симетрію ще більш непохитною.

Дослідник Р. Яців звертає увагу на те, що: «... у 1920-х роках бере початок одна з концептуальних ліній у графіці П. Ковжуна – послідовність композиційної побудови малюнка обкладинки, симетрія, широке з двох ліній різної товщини обрамлення, художньо- психологізований та статичний зображальний мотив: віньєтка, закомпонована в коло, еліпс, квадрат тощо» [8, С. 96].

Більшість карикатур та шаржів П. Ковжуна до журналу «Маски» мали політичну тематику. Так, на обкладинці «Масок» художник рисує гостру карикатуру на політичного діяча В. Бачинського, в якій тучний чоловік, сидить у кріслі (рис. 1). Гротеску додають такі непропорційно великі елементи як: ланцюг на животі персонажа, цигарка в руці, квітка на піджаку, спинка крісла у вигляді тризубу. Постать в карикатурі тісно розміщена у чорному квадраті, від чого чоловік здається ще більшим. Обличчя героя графік максимально наближує до «свинячого рила»: відкопилена нижня губа, круглий ніс, очі ледь проглядаються за товстими щоками, волосся як щітка. Текст під рисунком: «Ті муки, що я терплю тепер, не витерпів би жодний вепр», збільшує сатиричний зміст зображення. Ілюстрація намальована товстою лінією, місцями з легкою тональністю, контрастно пофарбована чорними та охристими кольорами. Гама титульної ілюстрації вторить кольорам назві-логотипу журналу.

Художник в журналі висвітлює постійні чвари між українськими політиками та інтелігенцією. Наприклад, графік зображує трьох персонажів кожний з яких хоче влізти в лавровий вінок (рис. 2). Герої намальовані пластино лінійно, декоративності додає присутня орнаментована фактура одягу та чорна пляма підлоги, що збирає композицію. В даній ілюстрації художнику достатньо лінії, щоб майстерно проявити форму постатей. На відміну від попереднього досвіду художника у сатиричному журналі «Будяк» карикатури в часописі «Маски» сповнені

складнішим символізмом. Графік активно вводить декоративні елементи в свої ілюстрації. Найчастіше це геометризовані форми, що зливаються з рослинним візерунком. Поєднання строгих контрастів та плавних ліній в орнаменті це наслідування П. Ковжуном графіки свого вчителя – Георгія Нарбута. Декоративні обрамлення додають композиціям монументальності та організують простір. Орнаментальні віньетки, рослинні мотиви, зображення-символи, геометризовані форми мають українські національні традиційні мотиви та ужитковий аспект, гармонічно ілюструючи сатиричні сюжети. Еклектичність декору художника може поєднувати орнаментальні мотиви народного мистецтва, примітиву, українського бароко з елементами футуризму, кубізму, неопримітивізму, експресіонізму та конструктивізму. Такий модерний підхід робить гумористичні ілюстрації сучасними, але не позбавляє їх національного колориту та цілісності.

Предмети у карикатурах митця можуть бути як об'ємні так і площинні, часто художник застосовує лише контур та фактуру. Кутасті комічні рухи персонажів графік майстерно згладжує плавним абрисом. Зазвичай карикатури чорно-білі, при цьому чорна фарба може бути покладена цілісною плямою, іноді подібна до акватинти. Через лаконізм та монументальність ілюстрації карикатуриста не втрачають психологізму персонажів, а навпаки стають ще характерніше. В творчості митця як графіка-каркатуриста прочитуються модерні, а пізніше футуристичні та мінімалістичні впливи.

Декоративність, що притаманна карикатурам П. Ковжуна, можна прослідкувати в ілюстраціях художників відомого німецького сатиричного часопису «Simplicissimus», що в першій чверті ХХ століття визначався на сторінка яскравими зразками німецького югедстилю. Наприклад, карикатури Ковжуна нагадують лаконічним кольором та лінією модерні та

водночас експресивні ілюстрації П. Бруно (наприклад, карикатура «Пробачте» (Simplicissimus, № 13, 1906)) [2], твори якого могли надихати львівського митця.

Перейдемо до розгляду сатиричної графіки Е. Козака для популярного гумористичного львівського часопису «Зиз».

У часописі працювали такі художники як: М. Бутович, І. Іванець, О. Климко, П. Ковжун, Л. Лепкий, О. Сорохтей, П. Холодний молодший, Р. Чорній та інші. Головним художником журналу був Едвард Козак, хоча деякі дизайнерські нароби видання вже були розроблені до роботи Козака у видавництві, наприклад логотип.

Титульна сторінка часопису «Зиз» уміщує назву та головну ілюстрацію. Обкладинка двокольорова – чорний та другий контрастний колір, що змінюється у кожному номері. Літери назви-логотипу «Зиз» виконані декоративним рубленим шрифтом. Центральна пряма літера «и» врівноважує бокові літери «з», що зображені під кутом. Логотип чорного кольору у верхній частині займає третину обкладинки та нагадує композиції кубістів. Назва підкріплена знизу двома товстими горизонтальними лініями – кольоровою та чорною з хвилястим орнаментом, на останній розміщується підзаголовок «Журнал сатири та гумору», виконаний шрифтом в давньогрецькій стилістиці: Кольорова лінія під назвою змінює колір в залежності від другого кольору титульної ілюстрації.

Саме з журналу «Зиз» Е. Козак почав виробляти власну художню манеру в ілюстрації. Художник швидко реагував та оцінював події, а потім талановито зображав їх в своїх карикатурах. Козака можна вважати одним із зачинателів українського коміксу. Твори графіка відрізнялися добротою гумору, національним колоритом, сміливістю та гостротою, а деякі залишаються актуальними навіть сьогодні.

Ілюстратор приділяє увагу культурним проблемам Галичини, коли зображає на

обкладинці видання «Зиз» карикатуру «Недоля нашої преси» з персонажем зарозумілого інтелігента якому важко догодити (рис. 3). Тут ми спостерігаємо як митець майстерно лише декількома лініями

передає характери героїв. Козак поділяє композицію на праву хаотичну половину, де знаходиться селянин у воросі періодики, і ліву, де зображена фігура інтелігента, акцентована контрастним фоном.

Рис. 1. П. Ковжун.
Обкладинка видання «Маски» (1923 р.)

Рис. 2. П. Ковжун.
Карикатура до видання «Маски» (1923 р.)

Рис. 3. Е. Козак. Обкладинка видання «Зиз» (1927 р.)

Перейдемо до аналізу ілюстративного матеріалу та оформлення відомого львівського сатиричного часопису «Комар», де головним художником та редактором також був Едвард Козак (Еко). В різний час у журналі були задіяні такі графіки як: А. Авгуренко, О. Климко, Л. Лепкий та інші, якими піднімалися гострі теми свого часу, наприклад, тоталітарних режимів Сталіна та Гітлера, голоду в Наддніпрянській Україні тощо.

Е. Козак, як провідний художник видання, займався дизайном обкладинки, що мала нестандартне оформлення і змінювалася художником кожного числа. Це стосується і назви часопису. Художник постійно видумував цікавий декоративний шрифт для назви: прописом по дузі, прямим гротеском, літери різної товщини в поєднанні з комічними персонажами. У другій половині 1930-х рр. під назвою часопису на стрічці з'являється слоган «Кусає кожного тижня під неділю», при цьому колір стрічки відповідає кольору вступної ілюстрації. Завдяки креативним ідеям та високій художній майстерності графіка обкладинки «Комара» відрізняється одна від одної, але при цьому їх об'єднує особлива манера Козака.

В журналі «Комар», як і в попередньому виданні «Зиз», художник критично відноситься до диктаторських режимів, що згодом приведуть до Другої світової війни. Так, на обкладинці «Комара» художник рисує Гітлера, Муссоліні та Хірохіто в образі біблійних волхвів (рис. 4). Технічно цей рисунок Козака відрізняється від його інших ілюстрацій світлотіннювою проробкою персонажів. Такий підхід пояснюється тим, що карикатура є головною і може бути більш деталізованою.

Художник проявляє велике зацікавлення внутрішньополітичною ситуацією в Галичині. Наприклад, в карикатурі «Вигнання з ундівського раю» колишніх членів партії УНДО карикатурист зобразив у подібні тварин, а виключених з партії жінок

– в образі Адама та Єви (рис. 5). Архангелом на карикатурі виступив редактор В. Мудрий. В даній ілюстрації Козак блискуче використовує метод зооморфізму при цьому вгадуються конкретні персони. Багатофігурна композиція об'єднується за допомогою чорної плями на задньому плані.

Техніка виконання карикатур Е. Козака має свої особливості. Ілюстрації практично позбавлені штриховки та складного декору, головними складовими рисунку виступає лінія та чорна пляма з фактурними вставками на одязі персонажів та фоні (крапка, клітинка, лінійка). Композиції відрізняються динамізмом, ритмікою та деяким схематизмом. Герої рисунків стилізовані та гротескні з передачею основних рис без перевантаження деталями. Матеріал виконання – туш, перо, іноді з додаванням кольорових плашок (червоного, світло бежевого). Хоча у манері художника відчувається вплив експресіонізму, однак у творах митця проглядається вплив народного наївного мистецтва або лубочності з елементами українського фольклору. Це прочитується у простих формах з яких художник будує практично усі елементи своїх композицій. Твори Козака нагадують своєю лінійністю та простотою форм малюнки провідного ілюстратора «Simplicissimus» Т. Гейне. Це можна прослідкувати на прикладі карикатури німецького графіка «Партійна дисципліна» (Simplicissimus, № 4, 1931) [2].

Науковець Р. Яців зауважує, що «Еко значно розширив тематичні рамки карикатури, наблизив образну і формальну мову української карикатури до уніфікованого типу карикатури, який на той час уже домінував у Європі» [9].

Порівняймо сатиричну графіку Павла Ковжуна та Едварда Козака. Твори П. Ковжуна гранично лаконічні, стилізований рисунок наближав складний рослинний візерунок до простих і зрозумілих геометричних форм. Натомість у творчості Е. Козака композиції прозорі, багатофігурні з синтезом простих форм та фактури. Якщо

Козак в карикатурі експресивно імпровізує лінією, то ілюстрації Ковжуна виміряно пластичні, насичені тональними плямами, символічні, наближені до ар-деко. Ця ж манера проявляється і в обкладинках митців: у Козака титули легкі та живописні, у Ковжуна це більш строгі декоративні

конструкції. Хоча в сатиричних творах обох художників проглядаються національні українські мотиви, однак вони відрізняються. Козак більше схиляється до наївного народного мистецтва, а графіка Ковжуна насичена традиційним українським символічним орнаментом.

Рис. 4. Е. Козак.

Обкладинка видання «Комар» (1939 р.)

Рис. 5. Е. Козак.

Карикатура до видання «Комар» (1935 р.)

Твори галицьких карикатуристів у вищезгаданих міжвоєнних сатиричних виданнях Львова можна порівняти з ілюстраціями та оформленням відомого німецького сатиричного журналу «Simplicissimus», авторами яких на той час були К. Арнольд, О. Гульбранссон, Т. Гейне, П. Бруно та інші відомі європейські графіки. Ця схожість з німецьким виданням проявляється як в стилістиці ілюстрацій так і в оформленні.

Нерідко українські митці Західної України досліджуваного періоду отримували освіту в художніх закладах Німеччини та Австрії і були під впливом західноєвропейських мистецьких течій. Загалом сатирична графіка львівських художників здебільшого мала підґрунтя німецького югендстилю та австрійського сецесіону, а також популярного у той час експресіонізму

та ар-деко. Це можна простежити у графіці львівських митців за такими ознаками: модерні мотиви, експресивна лінія, плакатність у вигляді площинних кольорових плям, тощо. Однак львівські карикатуристи часто залишають у своїх творах місце для української національної традиції, що було зазначено на прикладах творчості П. Ковжуна та Е. Козака. А. Банцекова стверджує: «На характер колористичної гами львівських художників значною мірою вплинули мистецтво народного примітиву, народна українська ікона на склі кінця ХІХ – початку ХХ ст., для якої властива особлива декоративність, сила й інтенсивність кольору й світіння золота...» [3].

Висновки. Одні з найвідоміших карикатуристів Львова міжвоєнного періоду: П. Ковжун та Е. Козак в своїх ілюстраціях до

гумористичних часописів демонструють мистецькі тенденції, що були притаманні європейській сатиричній графіці першої третини ХХ ст., а саме: модернізм, експресіонізм, футуризм, кубізм. При цьому львівських ілюстраторів надихали карикатури німецького часопису «Simplicissimus». Завдяки поєднанню народно-етнографічних фольклорних традицій з сучасними європейськими течіями сатирична графіка П. Ковжуна та Е. Козака була близька українцям та мала високий художній рівень.

Одночасно митці зберігають індивідуальну манеру: у Е. Козака в експресивних композиціях присутній схематизм форм з відголосками наївного мистецтва та коміксність; П. Ковжуну притаманна декоративність, символізм з національними мотивами та модерна пластика лінії. Виходячи з даної проблематики, подальші дослідження можуть стосуватися аналізу ілюстративного матеріалу інших карикатуристів львівської гумористичної преси міжвоєнного періоду.

Література

1. Rousset I. Satirical Representations of the Bauhaus Architect in *Simplicissimus Magazine*. Fashioning professionals. London: Bloomsbury Publishing Plc., 2018. P. 103–119

2. *Simplicissimus 1896 bis 1944* (Online-Edition). URL: <http://www.simplicissimus.info/index.php?id=12> (дата звернення: 24.02.2021).

3. Банцекова А. Книжково-журнальна графіка Львова в стилі ар-деко. *Студії мистецтвознавчі*. Київ: 2007. № 3 (19). С. 25–34.

4. Голубець М. Павло Ковжун. Львів: Діло, 1939. 31 с.

5. Гординський С. Павло Ковжун 1896–1939. Львів: Друкарня Української Академії Наук, 1943. 64 с.

6. Лагутенко О. Українська графіка першої третини ХХ століття. Київ: Грані-Т, 2006. 240 с.

7. Сидорик Т. Творча постать карикатуриста Павла Ковжуна на тлі взаємозв'язків традицій та західноєвропейських художніх впливів у розвитку львівської сатиричної графіки 1900–30-их рр. *Народознавчі Зошити*. Львів: 2009. № 5–6. С. 801–805

8. Яців Р. Переймемо його ентузіазм. *Дзвін*. Львів: 1991. № 12. С. 93–98

9. Яців Р. Хто він, Еко? Бібліотека українського мистецтва. 2016. URL: <http://uartlib.org/8290-2/> (дата звернення: 15.11.2020).

References

1. Rousset, I. (2018). Satirical Representations of the Bauhaus Architect in *Simplicissimus Magazine*. Fashioning professionals. London. Bloomsbury Publishing Plc. 103–119. [in English].

2. *Simplicissimus 1896 bis 1944* (Online-Edition). URL: <http://www.simplicissimus.info/index.php?id=12> (last accessed 24.02.2021) [in German].

3. Bantsekova, A. (2007). *Knyzhkovo-zhurnalna hrafika Lvova v styli ar-deko* [Book and magazine graphics of Lvov in the Art Deco style]. *Studii mystetstvoznavchi*. Kyiv. 3 (19). 25–34 [in Ukrainian].

3. Inglis, T. (2010). *Mid-Century Modern Graphic Design*. London: Batsford [in English].

4. Holubets, M. (1939). *Pavlo Kovzhun* [Pavlo Kovzhun]. Lviv: Dilo [in Ukrainian].

5. Hordynskiy, S. *Pavlo Kovzhun 1896–1939*. [Pavlo Kovzhun 1996–1939]. Lviv: Printing House of the Ukrainian Academy of Sciences [in Ukrainian].

6. Lahutenko, O. (2006). *Ukrainska hrafika pershoi tretyny XX stolittia* [Ukrainian graphics of the first third of the twentieth century]. Kyiv: Hranit. [in Ukrainian].

7. Sydoryk, T. (2009). *Tvorcha postat karykaturysta Pavla Kovzhuna na tli vzaiemozv'язkiv tradytsii ta zakhidnoevropeiskykh khudozhnykh vplyviv u rozvytku lvivskoi satyrychnoi hrafiky 1900–30-ykh rr.* [The creative figure of the cartoonist Pavel Kovzhun against the background of the interrelationships of traditions and Western European artistic influences in the development of Lviv satirical graphics of the 1900-s and 1930s.]. *Narodoznavchi Zoshyty*. Lviv. 5–6. 801–805 [in Ukrainian].

8. Yatsiv, R. (1991). *Pereimemo yoho entuziazm* [Let's adopt his enthusiasm]. *Dzvin*. Lviv. 12. 93–98. [in Ukrainian].

9. Yatsiv, R. (2016). *Khoto vin, Eko?* [Who is he, Eco?]. *Biblioteka ukrainskoho mystetstva*. URL: <http://uartlib.org/8290-2/> (last accessed 15.11.2020) [in Ukrainian].

PECULIARITIES OF JOURNAL GRAPHICS OF P. KOVZHUN AND E. KOZAK IN LVIV POPULAR SATIRICAL EDITIONS OF 20–30S YEARS OF XX CENTURY

МЯКХАЛЕВИЧ В. В.

Borys Grinchenko Kyiv University

Purpose. Investigate the national component and stylistic features of satirical graphics of P. Kovzhun and E. Kozak in popular Lviv humorous magazines of the interwar period.

Methodology. The applied art analysis makes it possible to investigate, identify, compare and describe the features of satirical graphics and artistic design of Lviv humorous publications of the interwar period. Comparative and historical methods help to trace the work of leading artists in Lviv satirical periodicals of 20–30s years of XX century.

Results. Stylistic features of satirical graphics by P. Kovzhun and E. Kozak in Lviv humorous magazines of 20–30s years of the XX century are determined. It is noted that the artistic style of these artists was influenced by Western European art trends, such as: modernism, expressionism, cubism, futurism. In their graphics, cartoonists use similar tools to achieve a greater effect – grotesque, allegory, zoomorphism. It is traced that each of these artists had his own individual style of satirical illustration, which was supported by national motives. The article draws parallels between German and Lviv satirical magazine graphics on the example of the magazine "Simplicissimus".

It was found out that P. Kovzhun and E. Kozak, as leading artists of humorous publications, in addition to highly artistic illustrations, made high-quality graphic design for the magazines «Maski», «Zyz», «Komar». The artistic design of the covers and technical features of these publications are analyzed. Most satirical magazines had a symmetrical hierarchical

ОСОБЕННОСТИ ЖУРНАЛЬНОЙ ГРАФИКИ П. КОВЖУНА И Е. КОЗАКА В ПОПУЛЯРНЫХ САТИРИЧЕСКИХ ИЗДАНИЯХ ЛЬВОВА 1920–1930-Х ГГ.

МИХАЛЕВИЧ В. В.

Киевский университет имени Бориса Гринченко

Цель. Исследовать национальную составляющую и стилевые особенности сатирической графики П. Ковжуна и Э. Козака в популярных львовских юмористических журналах межвоенного двадцатилетия.

Методология. Примененный искусствоведческий анализ позволяет исследовать, обнаружить, сравнить и описать особенности сатирической графики и художественного оформления львовских юмористических изданий межвоенного периода. Компаративный и исторический методы помогают проследить творчество ведущих художников в сатирической периодике Львова 20–30 гг. XX в.

Результаты. Определены стилистические особенности сатирической графики П. Ковжуна и Э. Козака в юмористических журналах Львова 20–30 гг. XX в. Отмечено, что на художественную манеру данных художников повлияли западноевропейские течения искусства, такие как: модернизм, экспрессионизм, кубизм, футуризм. В своей графике карикатуристы пользуются похожими средствами для достижения большего эффекта – гротеск, аллегория, зооморфизм. Прослежено, что каждый из указанных художников имел свою индивидуальную манеру исполнения сатирического иллюстрирования, которая была подкреплена национальными мотивами. В статье проводятся параллели между немецкой сатирической журнальной графикой и львовской на примере журнала «Simplicissimus».

Установлено, что П. Ковжун и Э. Козак как ведущие художники юмористических изданий, кроме высокохудожественных иллюстраций делали качественный графический дизайн для журналов «Маски», «Зиз», «Комар». Проанализированы художественное оформление обложек и технические особенности названных изданий. Чаще всего

composition of the title page with a limited polychrome palette. The logo-name on the cover of the magazine was harmoniously perceived together with the title illustration. The cover was made in color, usually in two colors, magazine covers were monochrome. The semantic load of visual satirical material in humorous editions of the interwar period is established.

Scientific novelty. The satirical graphics with an emphasis on the national component of the leading illustrators P. Kovzhun and E. Kozak in Lviv humorous magazines of 20–30s years of the XX century is investigated and compared. The peculiarities of the design of the covers of popular Lviv satirical editions of the interwar twentieth century, such as «Maski», «Zyz», «Komar» are determined.

Practical significance. Given data on satirical graphics in Lviv magazines of the 20–30s of the XX century and their artistic design will help in understanding the traditions of Ukrainian Galician satirical illustration and magazine design.

Keywords: *caricature; cartoon; illustration; satirical periodicals; decoration; composition; cover.*

сатирические журналы имели симметричную иерархическую композицию титульной страницы с ограниченной полихромной палитрой. Логотип-название на обложке гармонично воспринималось вместе с титульной иллюстрацией. Обложка делалась цветной, обычно в два цвета, журнальные развороты были монохромные. Установлено смысловая нагрузка визуального сатирического материала определенных изданий межвоенного периода.

Научная новизна. Исследована и сопоставлена сатирическая графика с акцентом на национальную составляющую П. Ковжуна и Э. Козака в юмористических журналах Львова 20–30 гг. XXв. Определены особенности художественного оформления обложек популярных львовских сатирических изданий межвоенного двадцатилетия, таких как: «Маски», «Зиз», «Комар».

Практическая значимость. Приведенные данные о сатирической графике в львовских журналах 20–30 гг. XXв. и их художественное оформление помогут в понимании традиций украинской галицкой сатирической иллюстрации и журнального дизайна.

Ключевые слова: *карикатура; шарж; иллюстрация; сатирическая периодика; художественное оформление; композиция; обложка.*

ІНФОРМАЦІЯ
ПРО АВТОРА

Михалевич Віктор Вадимович, канд. культурології, доцент кафедри образотворчого мистецтва, Київський університет імені Бориса Грінченка, ORCID 0000-0003-4847-5833, **e-mail:** v.mykhalevych@kubg.edu.ua

Цитування за ДСТУ: Михалевич В. В. Особливості журнальної графіки П. Ковжуна та Е. Козака в популярних сатиричних виданнях Львова 1920–1930-х рр. *Art and design.* 2021. №1(13). Р. 74–83.

<https://doi.org/10.30857/2617-0272.2021.1.7>

Citation APA: Mykhalevych, V. V. (2021) Peculiarities of Journal Graphics of P. Kovzhun And E. Kozak in Lviv Popular Satirical Editions of 20–30s years of XX century. *Art and design.* 1(13). 74–83.